

מִתְחַבְּרִים

יהדות מתוך הזדהות

פרשת בחוקותי | גיליון מס 48 | אייר תשפ"ד

מפקודיך אתבונן (תהילים קיט, ד)

כפי שהודענו בגיליון הקודם. אנו מתחילים בזאת מדור חדש בשם "מפקודיך אתבונן", בו נפרוש את המצוות שבפרשה כסדר שסידרם בספר החינוך (על פי ספר המצוות להרמב"ם) ונציין מצוות נוספות משאר מוני המצוות, על פי הספר "נשיח בחוקיך" מאת הרב ישראל ויינגולד.

בתוספת מצוות שניתן ללמד מ'רוח' התורה, שבכל מצוה ומצוה, או מכללות עניין המצוות. וכן הוראות למעשה שניתן ללמוד מסיפורי התורה, וכמו שכתב החזון איש באיגרותיו - כל מצוות התורה וחוקיה ניתנו ללמד מהן מלבד פרטי מצוות, את חפץ ה' מאתנו בהנהגתנו, במעשה ובמחשבה ובסידור המושכלות בכל המושג אצלנו על פני האדמה ומזה למדו חז"ל את תורת המידות, אם כי לא נתייחד להם דיבור מיוחד, אבל הן מעיקר כללות התורה הקדושה (ח"ג קסד).

ובהקדמת ספר 'מעלות התורה' (לר' אברהם אחי הגר"א) כתב:

'ושמעתי מאחי הגאון ז"ל שורש הדבר שבוודאי ליכא למימר שלא יכנסו תחת גדר המצוות רק תרי"ג ולא יותר, שאם כן מבראשית עד בא אין בהם אלא שלש מצוות, גם הרבה פרשיות בתורה שאין בהם שום מצוה, וזה הדבר אינו מתקבל, אלא באמת כל דיבור ודיבור בתורה שיצא מפי הגבורה הוא מצוה בפני עצמו. והנה באמת המצוות רבו ועצמו עד אין מספר, עד מי שיש לו עין השכלי ולב מבין יוכל להתנהג בכל פרטי הנהגותיו וענייניו מקטן ועד גדול, על פי התורה והמצוות, ואז יכול לקיים המצוות בכל עת ובכל רגע עד אין מספר, כאשר הובא הרבה מעשים מהקדמונים ז"ל, בגמרא ומדרשים מאשר נהגו הנהגותיהם הכל על פי התורה והמצוות, ועל זה אמר דוד המלך עליו השלום לכל תכלה ראיתי קץ, רחבה מצותך מאד (תהלים קיט, צ) ומה שהוזכר תרי"ג מצוות אינם אלא שרשים, אבל הם מתפרטים לענפים הרבה, ובאמת דבר זה נעלם ממנו, איזה מהם שרשים ואיזה מהם ענפים, ואין מן הצורך לדעת זאת, כי בכל מצוה ובכל דיבור מדבורי התורה, נכללו כל התורה וכל המצוות כולן, כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן, ולכן נמשלה התורה לעץ כמו שכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה וכו'.

וסידרנו בזה שלשה גוונים: א. מצוות שנמנו בספר החינוך [בציון אות מספרם הסידורי], מצוות שנזכרו בשאר מוני המצוות, מצוות והוראות שיש לנו ללמוד מן הכתוב ומתוך משמעות המצוות.

פרשת בחוקותי:			
1.	לדעת שאם נשמע בקול ה' נזכה לכל הטובה והברכה בעוה"ז	אם בחוקתי ונתתי גשמיכם בעתם וגו' שלום בארץ וגו'	
2.	שרצוננו שאיפתנו ובקשתנו שה' ישכון בקרבינו ונהיה דבקים בו בעוה"ז ובעוה"ב	ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם. והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלהים	
3.	להיזהר שלא למאוס במצוות התורה ובעושיהם.	ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את כל מצותי להפרכם את בריתי:	

4.		להתבונן במוסר ה' ותוכחתו ולא לילך בקרי	ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמע לי ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם (ועיין רמב"ם תעניות פרק א הלכה ג)
5.		לדעת שאם לא נשמע נפסיד את כל הטובה ויבואו חלאים ואויבים ויתקיימו בנו כל התוכחות האמורות בתורה	ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצות האלה: וכו' אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה את השחפת וגו'
6.		לדעת שאם נרבה לחטוא, יגלה ה' אותנו ונעזב מן הארץ ונהיה מפוזרים בין הגויים	ואתכם אזרה בגוים והריקתי אחריכם חרב והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה:
7.		כשישראל יחטאו ויבקשו לשוב יתוודו עונותם ועונות אבותיהם	והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי
8.		לדעת שיש להקב"ה ברית עם ישראל וגם בעומק הגלות והצרות לא יפר אותה	ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם:
9.	בה"ג:	מצוות ערכין, לדון דין ערכין, ולשער קצבתו על פי מספר שנותיו וכו'.	דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם איש כי יפלא נדר בערכך נפשת לה'. והיה ערכך הזכר וגו' חמשים שקל כסף וגו'
10.	שנ: מצות עשה	שהמעריך אדם יתן הערך הקצוב בתורה	והיה ערכך חמשים שקל כסף בשקל הקדש: ואם נקבה הוא והיה ערכך שלשים שקל:
11.		אם המעריך דל שיתן כפי שיעריכנו הכהן	ואם מך הוא מערכך והעמידו לפני הכהן והעריך אתו הכהן על פי אשר תשיג יד הנדר יעריכנו הכהן:
12.	שנא: מצוות לא תעשה	שלא להמיר בהמת קודשים בבהמה אחרת	לא יחליפנו ולא ימיר אתו טוב ברע או רע בטוב
13.	שנב: מצוות עשה	אם המיר אדם קרבן, שתהיה גם היא וגם התמורה קודש	ואם המיר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קדש:
14.	שנג: מצוות עשה	דין ערכי בהמה טמאה, שישלם המעריך כערך שיעריך הכהן	ואם כל בהמה טמאה וגו' כערך הכהן כן יהיה.
15.	שנד: מצוות עשה	לדון ערכי בתים שישלם כפי ערך שיעריך הכהן	ואיש כי יקדש את ביתו קדש לה' והעריכו הכהן בין טוב ובין רע כאשר יעריך אתו הכהן כן יקום:
16.		לנהוג דיני הקדש, מקדיש רכוש לגבוה שיתנו לבדק הבית, וינהג בו קדושה	איש כי יפליא נדר וגו' ואם בהמה אשר יקריבו ממנה וגו' ואם כל בהמה טמאה וגו' ואיש כי יקדיש את ביתו קדש לה', ואם משדה אחזתו יקדיש איש לה וגו' ואם את שדה מקנתו וגו'. וכן כתיב "ויקחו לי תרומה וגו' ועשו לי מקדש"
17.		המקדיש בהמה לגבוה שיקריב אותה לקרבן	ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש:
18.	בה"ג, רס"ג	הפודה הקדשו שישלם חומש	ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו והיה לו:
19.	רס"ג ל"ת	שלא תגאל שדה אחוזה	ואם משדה אחזתו וגו' לא יגאל עוד
20.	שנה: מצוות עשה	לדון דין ערכי שדות, שישלם כפי הערך שקבעה התורה	ואם משדה אחזתו יקדיש איש לה' והיה ערכך לפי זרעו זרע חומר שערים בחמשים שקל כסף:
21.	שנו: מצוות לא תעשה	שלא לשנות מקורבן לקורבן	לא יקדיש איש אותו
22.	שנז: מצוות עשה	לדון דין מחרים נכסיו	אך כל חרם אשר יחרם איש לה' מכל אשר לו כל חרם קדש קדשים הוא לה'.
23.	שנח: מצוות לא תעשה	שלא ימכור שדה החרם	כל חרם וגו' מאדם ובהמה ומשדה אחזתו לא ימכר ולא יגאל
24.	שנט: מצוות לא תעשה	שלא יפדה שדה החרם	ולא יגאל
25.	רמב"ן על דרך הפשט:	המחרים מן האדם כגון מאויבי ישראל לא יפדה אלא יומתו	כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת:
26.	בה"ג	הפודה מעשר שני שיתן חומש	וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קדש לה':
27.	שס: מצוות עשה	להפריש מעשר בהמה	וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש לה'.
28.	שסא: מצוות לא תעשה	שמעשר בהמה לא ימכר	וכל מעשר בקר וצאן וגו' יהיה קודש לא יגאל.

טבעי להיות יהודי

פרק לב: התכלית - העולם הבא

ה'מסילת ישרים' פותח את הספר, בקביעה שצריך האדם לדעת 'כלל חובתו בעולמו ומבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו' - והוא קובע - 'שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא. ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא - - - והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזו, הם המצוות - - - על כן הושם האדם בזה העולם בתחילה כדי שעל ידי האמצעים האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו, שהוא העולם הבא, לרוות שם בטוב אשר קנה לו על ידי אמצעים אלה. והוא מה שאמרו, זכרונם לברכה היום לעשותם ומחר לקבל שכרם'.

ופשוט שאין כוונתו שעבודת האדם תהיה מכוונת כדי להשיג 'שכר העולם הבא'. ועל כך אמרו חז"ל (אבות פ"א משנה ד) 'אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס', והרמב"ם כתב (הלכות תשובה פרק י הלכה א): 'אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא, אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזו שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה, ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים, שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה'.

העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות וכו' עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבא בגללה'.

ועל דרך זה נתקשו הראשונים בכל עניין השכר והעונש שכתוב בתורה בפרשת בחוקותי וכי תבוא, ועוד מקומות רבים, ופשטות לשון המקרא מורה שהשכר והעונש הכתובים הם סיבות להניע את האדם לקיים את המצוות, ולא גילוי בעלמא על התנאים הנוחים שיהיו. ולכאורה המחייב העיקרי צריך להיות המצפון לעשות האמת מפני שהוא אמת. וכן כל התורה כולה מתחילתה ועד סופה, בפשטות אינה אלא ייעוד שכר טוב לצדיקים וישרי הלב, שהוא 'ארץ ישראל', וכל הגילויים לאבות ולמשה רבינו הם סביב ההגעה אל ארץ ישראל. וכל המצוות בספר דברים הם 'למען תחיה וירשת את הארץ'. והביאור בכל זה הוא אחד, וידידות!

אין אנו יכולים להבין זאת, למה ומדוע, וכיצד יתכן הדבר. אולם זאת היא העובדה, שהקב"ה ברא את העולם, וחפץ בנבראים, והתורה והנביאים גילו לנו כי רצון ה' לנהל יחס של אהבה וידידות עם בני ישראל תכלית היצירה. וכלשון שתיקנו בברכת קריאת שמע 'הבוחר בעמו ישראל באהבה', 'אוהב עמו ישראל'.

ופשוט שכאשר דוד דואג לכל צרכי הרעיה בביתם המשותף אין זה 'שכר' או 'תמורה' להנהגתה המסורה של הרעיה, אלא מצב מתבקש מאליו שכל אחד נותן את חלקו בבניין הידידות, וכשהרעיה מקיימת את תפקידה כיאות [מקיימת את כל המצוות], אף הדוד מקיים את חלקו [דואג לכל צרכי עם ישראל בשיא הכבוד וההצלחה] והבית המשותף משגשג ופורח. וכן הטובה והברכה בארץ ישראל אינה אפוא שכר טוב, אלא ביטוי טבעי למצב הידידות הנעלה שבין קוב"ה וכנסת ישראל. "הארץ" היא הביטוי לכך שהקב"ה מתעתד לרקום עם עם ישראל את החזון הבלתי יאמן שהקב"ה שוכן בתוך ישראל עד לידי הביטוי הנשגב והסודי של שיר השירים 'דוד ורעיה', הארץ היא המקום שבו בונים את החיים המשותפים ויוצרים יחד את ההווי המרומם של עם ישראל בדרגתו הנעלית.

זוהי אפוא התכלית הנכונה למענה אנו הולכים בחוקות ה' ועושים את משפטי. כדי שיתקיים רצונו וגם לנו יהיה טוב. טובות הם רק תוצאה טבעית, אבל התכלית השלימה היא ה'והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלוקים ואתם תהיו לי לעם'. וזה עומק כוונת המסילת ישרים, שמעמיד את התכלית בשכר העולם הבא, הנה החסרון ברצון לקבל פרס, שנמצא שהאדם כלל אינו פועל למען העניין, כל מגמתו היא הגמול והשכר טוב. אמנם כאשר אדם פועל למען הערך העליון של הרצון המשותף הרי זה פיסגת האידיאל, כי מה שאני מתאמץ אינו למען טובת עצמי אלא למען הערך המשותף, ואדרבה בעבודת ה' המעלה האמיתית והאידיאל היא דווקא באופן זה, שמתאחד עצמו והאלוקות לדבר אחד, וכאשר פועל מתוך אהבת ה' הוא פועל מתוך עצם נפשו שאין בו התנגדות לכך, וזו פיסגת המוסריות והמצפון שתכלית השלימות הוא שיהיו רצונו ורצון קונו מתאחדים כביכול. נמצא שעניין העולם הבא, אין זה שכר וגמול, אלא זה עצמו סיבה מחייבת להגיע לייעוד של מצב הדביקות, לקיים הברית להיות עם לה' והוא לנו לאלוקים, ושיא פיסגת מצב זה יהיה בעולם הבא. העולם הבא אינו רק הגמול, אלא הוא הגמול והתכלית גם יחד.

סוד ששה סדרי משנה

בגמרא (שבת לא, א) אמר ריש לקיש מאי דכתיב והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו' אמונת זה סדר זרעים עתיך זה סדר מועד חסן זה סדר נשים ישועות זה סדר נזיקין חכמת זה סדר קדשים ודעת זה סדר טהרות ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה עסקת בפריה ורביה צפית לישועה פלפלת בחכמה הבנת דבר מתוך דבר ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין אי לא לא.

נראה לבאר עניינה של חלוקת ששה סדרי משנה, שהם חלוקים במהותם בתפקידו של האדם, וכמו כן חלוקים בסוג החשיבה הנצרכת להוגיהם.

- א. **אמונת זה סדר זרעים** - סדר זה עוסק במצוות שעניינם ביטוי ההכרה הבסיסית שה' ברא את העולם והוא קנוי לו ית"ש, וזה שייכות מסכת ברכות לסדר זה, וכל המצוות התלויות בארץ באים לבטא עניין זה בתוך סדר החיים.
- ב. **עתיך זה סדר מועד** - הם המצוות המזומנות לעתות קודש מיוחדות בהם האדם יוצא ומתעלה מעל לסדר החיים ועוסק באופן מרוכז בקדושת ה', ועל ידי זמנים מיוחדים אלו רוכש האדם קשר דביקות פנימי אל ה' המשפיע עליו גם ביתר הזמנים.
- ג. **חוסן זה סדר נשים** - אלו הם המצוות המסדרות את עצם חיי בני ישראל וסגנון חייהם במהלך מרוםם ונבדל משאר בני אדם, דהיינו 'קדושת ישראל', ולכן נדרים ונזיר שייכים לסדר זה. ונדרש בתיבת 'חוסן', כי הם המצוות המבטאות את חוזק עצם אישיות האדם הישראלי מול חולשת הרצון הבהמי הגופני ומרוממות אותו להיות קרוב אל ה' ולייצג את צלם האלוקים בעולם.
- ד. **ישועות זה סדר נזיקין** - הם המצוות שבאים להשליט צדק ומשפט בעולם. והם מביאים ישועה לעולם, כאשר נוהגים בצדק ומשפט העולם נעשה מתוקן ונושע ממכאוביו וחסד ה' מלאה הארץ.
- ה. **חכמת זה סדר קדשים** - הם המצוות שמבטאים ביתר שאת את הפנייה לעבר קדושת ה' והתנשאות כלפי הנשגב והמרומם. והיא 'חכמה' נעלית מסוג שאין האדם מוצא אותו ביחסיו הטבעיים מול בני אדם, אלא חכמת קודש מיוחדת של חוקי העבודה לפני ה'.
- ו. **ודעת זה סדר טהרות** - הם המצוות המבטאות את החיים בספירה עליונה, שהחושבים העדינים רגישים בה לענייני טומאה וטהרה. וזה נקרא 'דעת' כמו שאמרו דעת זה רוח הקודש, ועניינו תפיסת הרגשות דקות אלו וקביעת הלכות בהם.
- ז. **יראת ה' היא אוצרו** - זו המידה השביעית, שהוא האדם המקבל אשר קולט ולומד את ששת הסדרים, בכלי השכל שלו שהם בנויים ביראת ה', שזה האוצר המחזיק את הכל, וכדאמרי אינשי שצריך שיהיה למורה הוראה 'שו"ע חמישי', להבין איך להוריד ההלכות למעשה, וזה היינו 'סדר משנה השביעי', איך שהאדם קולט את הש"ס בעצמו עם יראת שמים ואהבת ה' ומידות טובות ועדינות, ובלי זה אין ערך לכל הששה סדרים, וכמו שאמרו שם בגמרא אי יראת ה' היא אוצרו אין אי לאו לאו. [כי יכול האדם לדעת ולקיים את כל ההלכות, אבל אם הוא מושחת בנפשו הוא ישתמש בהכל בדרך רשע, והדברים ידועים].

והנה מבואר בספרי הסוד שששה סדרי משנה מקבילים לשש הספירות 'חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד', שהם גם כנגד שש כנפיים למלאכי השרת, וששה קני מנורה, ושש תיבות בפסוק שמע ישראל. (ראה זוהר ח"ג דף רנד/ב), וביתר פירוט ב'תיקוני זוהר': (הקדמה דף ה/א) וכן איתא בכתבי האריז"ל טעמי המצוות פרשת ואתחנן. ופרי עץ חיים שער התפילין שער י"ד.

והדברים יתבארו היטב כמין חומר על פי מה שביארנו כאן בעניין ששת סדרי משנה.

והיינו '**אמונת זה סדר זרעים**' היא כנגד מידת 'חסד' של אברהם אבינו שלימד את האמונה היסודית בה' שברא וקנה את העולם.

'עתיך זה סדר מועד' היא כנגד מידת 'גבורה' של יצחק שלימד להתמסר לה' ולעבדו עד כדי הקרבת עצמו. ג. '**חוסן זה סדר נשים**' היא כנגד מידת 'תפארת' של יעקב שלימד לקדש את עצם החיים ולשלבם במהלך אלוקי. והיא מיזוג של חסד וגבורה, כיון שאף שמקדש את החיים בסגנון אלוקי, האדם משלב זאת בעצם סדר החיים. ד. '**ישועות זה סדר נזיקין**' היא כנגד מידת 'נצח' של משה שלימד תורה ומצוות חוקים ומשפטים, והוא הופעה חוזרת של מידת אברהם בשכלול (בסוד ג' קווי, שהמידות מופיעות סגול תחת סגול), כי יסוד התיקון השלם של המציאות הוא השלטת דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. ה. '**חכמת זה סדר קדשים**' היא כנגד מידת 'הוד' של אהרן קדוש ה', הכהן אשר נבדל לעבודת ה' קודש קדשים. והוא הופעה חוזרת של מידת יצחק בשכלול, התמסרות מוחלטת לכבוד ה' שאין היא עוקרת את החיים, אלא משתלבת שהחיים עצמם הם מוקדשים לה'. ו. '**ודעת זה סדר טהרות**' - היא כנגד מידת 'יסוד' של יוסף, שעניינו חיבור ודביקות של כל גווני הקדושה במכלול ענייניה, ופנייה והתקשרות עם המציאות החיצונית. הופעה חוזרת של מידת יעקב מיזוג כל הגוונים, בהתאמה להופעה בחיי המעשה.

וכנגד מה שאמרו **יראת ה' היא אוצרו** באה המידה השביעית מידת 'מלכות' של דוד, שעניינו להוות כלי המקבל כל ההשפעות העליונות ולייצגם באישיותו. שכידוע מידת מלכות היא כנגד מידת 'יראה', שהיא השער לבוא למעלות הקודש. והיא כאמור האוצר והכלי לקבל ולהכיל את ששת המידות העליונות, שזהו עניינה של מידת המלכות.

"התחברות"

עלון לחידושי תורה בהלכה ומקרא ורעיונות בהשקפה ובמחשבת היהדות

מאשר חנני ה' - יחיאל משה ורטהיימר

לקבלת העלון ולהערות: hitchbrut@gmail.com

ממפעלות

בית המדרש "טוב לבב"

לשמו ולזכרו וברוחו

של הגאון רבי לייב מינצברג זצ"ל

בעל "בן מלך".

והכלי לקבל ולהכיל את ששת המידות העליונות, שזהו עניינה של מידת המלכות.